

УДК 349.2

О.А. ЛЮБЧИК, Донецький інститут господарства Державної академії житлово-комунального господарства

СПІВВІДНОШЕННЯ КОДИФІКАЦІЇ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ІНШИМИ ФОРМАМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРАВА

Ключові слова: кодифікація, трудового законодавства, форма, систематизація права

У зв'язку з готовністю законодавчого органу прийняти новий Трудовий кодекс, актуальними є питання кодифікації трудового законодавства як виду систематизації трудового права, а також як вона співвідноситься з іншими формами систематизації права. Більше того, науковий інтерес викликає питання, яка з форм має здійснюватись першочергово, а яка має закріплювати своєю діяльністю результат систематизації права. Таким чином, для здійснення ефективної і довготривалої кодифікації трудового законодавства необхідно спершу на теоретичному рівні розглянути зазначені аспекти.

Тематики співвідношення кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права у тій чи іншій мірі торкалися у своїх наукових працях різні вчені, серед яких варто виділити наступних: Н. Болотіна, І. Борщевський, В. Венедіктов, К. Горшенін, А. Граціанов, Д. Журавльов, М. Іншин, І. Кисельов, О. Кузніченко, І. Лаврінчук, А. Лушніков, О. Олійник, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, Н. Хуторян та ін. Не дивлячись на те, що дана проблематика розкривалася вказаними авторами, проте вона була розглянута ними не в повній мірі і наукові дослідження не мали всебічного характеру, у зв'язку з чим є потреба у проведенні більш повного аналізу питання співвідношення кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права.

Звідси, метою статті є проведення співвідношення кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права. Для досягнення поставленої мети потрібно проаналізувати спільні та відмінні риси кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права, виявити місце кодифікації трудового законодавства серед інших форм систематизації права.

В науковій літературі, як правило, серед форм або видів систематизації виділяють інкорпорацію, консолідацію, кодифікацію і облік нормативних актів [1, с.88; 2, с.126; 3, с.349]. Однак, і до сьогодні існує багато дискусій щодо видів (деякі вчені вважають їх «формами», інші – «засобами») систематизації: не всі автори бачать доцільність у обліку нормативно-правових актів, інші вважають, що відсутня необхідність проведення і розроблення теоретичних положень консолідації, також, наприклад, уніфікацію більшість вчених не визнають. Тому до багатьох цих категорій теоретичні підходи не є узагальненими та універсальними.

В. Лазарев виділяє три види систематизації: інкорпорація, кодифікація та консолідація. Також В. Лазарев говорив про наявність двох видів систематизації: внутрішньої та зовнішньої. Очевидно до зовнішньої відносилась інкорпорація, бо метою зовнішньої систематизації є упорядкування форми нормативно-правового акту, класифікація за певними критеріями. Внутрішню систематизацію відображає процес кодифікації, який ставить за мету змістовну переробку нормативного матеріалу, досягнення внутрішньої логічно-організованої єдності правових норм [4, с.164–165].

Виходячи із запропонованої класифікації видів систематизації на зовнішню та внутрішню – залежно від спрямованості і мети систематизації, вважаємо, що можна провести аналогію: внутрішня систематизація спрямована на зміну змісту, тобто її властивий елемент правотворчості, а так, як зовнішня систематизація спрямована на упорядкування лише форми нормативного матеріалу, то цей

вид не правотворчий. Ми вважаємо, що консолідацію, розглядаючи в різних правових площинах, можна віднести до обох видів систематизації. Отже, при поділі на види або форми систематизації, потрібно виходити із залежності критерію її спрямованості і мети, саме ця думка є ключовою, на наш погляд.

Як висновок, на нашу думку, класифікація форм систематизації права наступна:

1. Залежно від мети і спрямованості систематизації: 1) зовнішня – зміна змісту нормативно-правових актів, що є кодифікацією; 2) внутрішня – спрямована на упорядкування форми нормативного матеріалу, тобто, інкорпорація законодавства.

2. Залежно від проведення змін, її ще можна охарактеризувати, як «класичну» модель поділу систематизації на форми: 1) Інкорпорація; 2) Кодифікація законодавства.

Під інкорпорацією (лат. incorporation) слід розуміти «включення у свій склад», «приєднання» [5, с.199], мета якої спрямована на вдосконалення чинного законодавства, шляхом систематичної обробки форми, не змінюючи зміст норм права.

Н. Железняк зауважує, що інкорпорація чинного законодавства виражається «в повному або частковому об'єднанні в алфавітному, хронологічному, системно-предметному порядку нормативно-правових актів певного рівня в різного роду збірники, з метою забезпечення зацікавлених осіб текстами відповідних нормативних актів зі всіма їх офіційними змінами та доповненнями» [6, с.142].

У процесі інкорпорації, зовнішній обробці піддаються будь-які обсяги законодавства, тобто може змінюватись його форма, але не зміст, результатом якої є нормативно-правовий матеріал, що розміщується у певному порядку (алфавітному, хронологічному чи предметному). Однак, так званий «інкорпораційний» матеріал в багатьох випадках не є офіційним джерелом права, отже на нього неможливо посилались на практиці, за винятком здійснення такої діяльності за санкцією держави [7, с.445–447].

Розглядаючи відмінності між кодифікацією та інкорпорацією, на думку Н. Оніщенка, остання спрямована на підтримку законодавства в належному стані і предметом її впливу є нормативно-правові акти, в свою чергу кодифікація має здійснюватись періодично, залежно від нагромадження нормативного матеріалу та об'єктивної необхідності його всебічної переробки та спрямована ця робота на правові приписи та юридичні інститути [8, с.36].

І. Борщевський відносить інкорпорацію до однієї з форм систематизації, хоча виходячи з його тверджень, саме ця категорія об'єднує в собі сучасне розуміння інкорпорації та обліку нормативного матеріалу, тобто приписуючи інкорпорації таку властивість як технічний засіб. Інкорпорація поділяється залежно від характеру розміщення матеріалу на: хронологічну, алфавітну, предметну; залежно від обсягу на: повну та часткову; залежно від джерела походження на: офіційну та неофіційну [9, с.28].

Підсумовуючи, можна резюмувати, що інкорпорація трудового законодавства полягає у систематичній обробці нормативного матеріалу, що склалась за роки нашої незалежності у сфері праці, для більш зручного способу використання цих норм у більш доступній, лаконічній і чіткій формі (можливо навіть порівняльній) для роботодавців, працівників і т.д., однак при цьому об'єднуючи, але не змінюючи зміст норм трудового законодавства.

В. Гришук пише про те, що кодифікація співвідноситься з іншими видами систематизації, наступним чином: по-перше, систематизація є родовим поняттям; по-друге, систематизація, кодифікація та інкорпорація розглядаються, як самостійні та незалежні одна від одної категорії; наступне, кодифікація, в свою чергу, виступає родовою категорією стосовно корпорації [10, с.24].

Слід звернути увагу на те, що С. Алексєєв розглядає кодифікацію системи права, а інкорпорацію системи нормативно-правових актів, тобто законодавства, ці поняття не можуть співвідноситись, на його думку, оскільки є «якісно різними, різноплановими за юридич-

ною природою засобами». «Кодифікація та інкорпорація – явища різних площин і кодифікація не є «формою» систематизації діючих актів: це вид правотворчості, під час якої досягається мета систематизації. В той же час, дійсно, існують форми упорядкування чинних нормативних актів, зокрема інкорпорація, довідково-інформаційна робота тощо» [11, с.254].

Сучасні правничі погляди дають можливість відокремити суттєві відмінності кодифікації від інкорпорації щодо трудового законодавства:

1. Найсуттєвіша відмінність полягає в тому, що інкорпорація не змінює зміст трудового законодавства, а кодифікація спрямована на зміну як форми, так і змісту нормативно-правових актів, тобто остання має правотворчу сутність.

2. Інкорпорація може здійснюватись на постійній основі для підтримки трудового законодавства в належному стані, однак проводити кодифікацію систематично і постійно не має сенсу, тому, що відносини у трудовій галузі мають бути більш менш усталеними для проведення такої діяльності, тобто остання проводиться періодично для безпосереднього оновлення законодавства.

3. Предметом впливу інкорпорації є нормативно-правові акти у сфері праці, на відміну від цього кодифікація спрямована на юридичні норми, приписи та правові інститути.

4. Зовнішня форма результату інкорпорації трудового законодавства втілюється у збірниках, зводах законів, а кодифікації – зазвичай у кодексах, основах і т.п.

5. Як правило, інкорпорація здійснюється для забезпечення текстами нормативно-правових актів, що були піддані інкорпорації зацікавленим особам, тобто певній категорії осіб, але кодифікація охоплює всіх осіб, що вступають у трудові правовідносини і в результаті зацікавлені всі.

6. Кодифікація, на відміну від інкорпорації, спрямована на чинне, діюче трудове законодавство, а інкорпорація, наприклад, може бути здійснена щодо нормативно-правових актів у сфері праці з XIX по XX століття.

7. При кодифікації можуть скасовуватись «віджиті» або ті, що застаріли і не мають практичного значення трудові норми, проте у процесі інкорпорації – ні.

8. Види інкорпорації і кодифікації трудового законодавства різняться, інкорпорація може бути: офіційною, офіціозною і неофіційною; а також виділяють алфавітну, хронологічну, системно-предметну. Кодифікація: загальна, міжгалузєва, галузєва, інституціональна.

Не дивлячись на відмінні риси між інкорпорацією та кодифікацією є також багато спільного: обидва види діяльності, це види систематизації права; спрямовані на упорядкування та обробку законодавства; можуть здійснювати як повне, так і часткове упорядкування законодавства.

Питання віднесення консолідації до видів або форм систематизації досі є спірним, оскільки не існує єдиної думки щодо правової суті, не вироблено теоретичних підходів до обґрунтування даної категорії. Слово «консолідація» (лат. Consolidation) означає «сов» – разом, а «solidare» – скріплювати, зміцнювати, об'єднувати заради будь-якої мети. О. Скакун зазначає, що консолідацією є форма систематизації нормативного базису держави, виданий у різний час з одного і того ж предмета правового регулювання, в єдиний укрупнений консолідований акт без зміни його змісту, однак з можливим усуненням незначних протиріч або повторень [12, с.65].

Консолідація – це певний вид правотворчості, особливість котрого полягає в тому, що новий збільшений акт, в який зводиться вся множина нормативно-правового матеріалу з одного і того ж питання, не змінює правового регулювання, не вносить змін до чинного законодавства. С.Лисенко вважає що у процесі консолідації можуть усуватись повторення або суперечності, зникає проблема великого обсягу нормативно-правових актів – все це дає право говорити про удосконалення та упорядкування законодавства, однак виходячи з цього не є правотворчою діяльністю [13, с.58]. Консолідація окреслює структуру май-

бутнього акту, тобто, це підготовчий етап до здійснення кодифікації трудового законодавства, обумовлюючи які дефекти, колізії та прогалини у нормативному масиві в сфері праці мають бути вирішені й усунені.

Консолідація спрощує процес кодифікації трудового законодавства і через те, що створюються подібні між собою нормативно-правові положення у сфері праці, які потребують в подальшому обробки змісту, а вже за допомогою кодифікаційної роботи мають утворюватись якісно нові норми права, що відповідатимуть потребам сучасного розвитку суспільних відносин. Тобто, за допомогою консолідаційних прийомів визначається коло правовідносин, що закладають основи майбутньої норми права, а за допомогою кодифікаційних прийомів – вона набуває визначеного змісту та форми.

На погляд О. Сурілова, консолідація – це процес дуже схожий з інкорпорацією, бо передбачає об'єднання декількох нормативно-правових актів у один консолідований акт, не вносить змін у норми права, що регулюють суспільні відносини, хоча результат консолідації має практичне значення [14, с.172].

Консолідація – це процес об'єднання декількох нормативно-правових актів в один, викладення юридичних норм у логічній послідовності, усунення протиріч, дефектів, повторень. Хоча консолідація і не змінює норми права, але може допускати незначну або несуттєву редакцію деяких положень, тобто, вона містить у собі ознаки, як інкорпорації, так і кодифікації [15, с.164–165].

З приводу віднесення консолідації до форми систематизаційного процесу в нас досить є сумнівним, яке породжує не впевнене становище взагалі в необхідності і доцільності у виокремленні такої категорії. Не можна заперечувати важливість такого процесу та його наслідки, однак говорити про те, що консолідація упорядковує або вдосконалює шляхом обробки нормативний матеріал певного періоду є достатньо спірним питанням на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братусь С. Н. Теоретические вопросы систематизации советского законодательства. / С. Н. Братусь, И. С. Самощенко. – М., 1962. – 575 с.
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Львів, 2007. – 192 с.
3. Нерсесянец В. С. Проблемы общей теории права и государства. / В. С. Нерсесянец. – М., 2004. – 832 с.
4. Лазарев В. Теория государства и права / В. Лазарев. – М., 2001. – 616 с.
5. Словарь иностранных слов / Б. а. – 18-е изд., стер. – М., 1989. – 624 с.
6. Железняк Н. Проблема адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу / Н. Железняк // Право України. – 2004. – № 11. – С. 140–143.
7. Пиголкин А. С. Теория государства и права / А. С. Пиголкин, Ю. А. Дмитриева. – М., 2008. – 613 с.
8. Оніщенко Н. М. Кодифікація та інкорпорація як методи систематизації законодавства / Н. М. Оніщенко // Правова держава. – 1997. – Вип.8. – 84 с.
9. Борщевський І. В. Природа, сутність та класифікація інкорпорації – форми систематизації законодавства. / І. В. Борщевський // Держава і право. – 2007. – Вип. 38. – 60 с.
10. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України: проблеми історії, методології та теорії. / В. К. Грищук. – К., 1992. – 50 с.
11. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т / С. С. Алексеев. – Т. II. – М., 1982. – 360 с.
12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун. – Х., 2006. – 382 с.
13. Лисенко С. Л. Теорія держави і права / С. Л. Лисенко, В. В. Копейчикова. – К., 2002. – 368 с.
14. Сурілов О. В. Теорія держави і права / О. В. Сурілов. – Одеса, 1998. – 224 с.

15. Лазарев В. Теория государства и права / | В. Лазарев. – М., 2001. – 616 с.

Любчик О. А. Співвідношення кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права / О. А. Любчик // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 342–346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_60.pdf

Виконано аналіз спільних і відмінних рис кодифікації трудового законодавства з іншими формами систематизації права (інкорпорація й консолідація).

Любчик А.А. Соотношение кодификации трудового законодательства с другими формами систематизации права

Проанализированы общие и отличительные черты кодификации трудового законодательства с другими формами систематизации права (инкорпорация и консолидация).

Lubchik A.A. Correlation of Codification of Labor Legislation with Other Forms of Systematization of Law

The article analyzes the common and differ features of codification of labor legislation with other forms of systematization of law (incorporation and consolidation).

Форум права Форум права